

JAN KŘIPAČ / 3. 2. 2016

Vlastizrady Petra Krále

Nakladatelství Torst vydalo knihu básníka a esejisty Petra Krále. Autor v ní představil výbor ze svého publicistického díla. Podstatnou část objemného svazku, nazvaného *Vlastizrady*, tvoří texty o filmu. Některé z nich byly publikovány vůbec poprvé.

Petr Král se filmem zabývá už od počátku šedesátých let. Na FAMU nejprve studoval dramaturgii (1960–1965), poté působil jako redaktor filmové edice nakladatelství Orbis. Redigoval proslulou řadu *Filmy a tvůrci*, připravil k vydání antologii *Karel Teige a film* a byl spoluautorem monografie o Vlastu Burianovi. Badatelsky se podílel na výzkumném projektu Československého filmového ústavu *Obraz člověka v české kinematografii 1922–1963*.

Jako mladý filmový publicista uveřejňoval své texty zejména v Divadelních a filmových novinách, Plamenu a Studentu. Od oficiální linie české žurnalistiky, reprezentované vesměs bývalými exponenty stalinské kultury, si přitom držel zdravý kritický odstup. O ideovém, spíše než generačním rozporu svědčí jak konkrétní polemiky (např. ostrá glosa *Panna zázračnica a bída kritiky*), tak fakt, že mnohé Královy texty byly redakčně upravovány, kráceny či zcela odmítnuty v jejich původní podobě (např. esej *Nová vlna a Louis Malle* psaný pro *Film a dobu*).

Svobodnější prostředí pro své texty našel Petr Král až v Paříži, kam emigroval po srpnu 1968. Krátce po svém příjezdu se seznámil s okruhem autorů píšících pro revue Positif. V časopise začal sám publikovat a stal se členem redakční rady. Své texty o filmu však uveřejňoval i v dalších časopisech nejrůznější provenience (od týdeníku *L'Express* až po bulletin francouzských elektráren *Contacts électriques*, v němž byl otištěn výtečný článek o Pierru Étaixovi). V osmdesátých letech pak Královi vyšla ve dvou dílech monografie *Le Burlesque*, která je dodnes – nejen ve Francii – považována za stěžejní práci o filmové grotesce.

Po listopadu 1989 začal Petr Král opět publikovat ve své staré vlasti. Jeho články o filmu byly uveřejňovány především v Literárních novinách, jejichž filmovou rubriku redigoval Jiří Cieslar. Vedle úvah, glos a příležitostných recenzí zde v polovině devadesátých let vycházela Králova série volně propojených textů, pojmenovaná *Záběry*. Na ni autor nyní navázal a pro knihu *Vlastizrady* připsal pět nových příspěvků. Kromě toho také Petr Král v roce 2002 kurátorsky připravil retrospektivu české kinematografie v Paříži a Štrasburku. Její koncept, záměrně odlišný od starší přehlídky v Centre Pompidou (viz autorovu kritiku *Český a slovenský film v Centre Pompidou*), přibližuje rozhovor, publikovaný opět v Literárních novinách a přetištěný i ve *Vlastizradách*.

Jejich obsah tak velmi dobře odráží Královo myšlení o filmu, které se utvářelo jednak neutuchajícím zájmem o dějiny kinematografie (včetně zdánlivých marginálií), jednak neustálým střetáváním se s aktuální tvorbou a její kritickou reflexí. Klíčovými tématy, jež jsou v knize průběžně ohledávána, přehodnocována a doplňována, zůstávají surrealismus, groteska a česká (autorem nazývána jako „mladá“) nová vlna. V případě grotesky se Král podrobně zabývá její „němou“ érou a texty zařazené do *Vlastizrad* lze chápat jako rozšíření knižní monografie o tomto žánru. Mimoto ovšem autor sleduje – zejména v článcích psaných původně pro Positif – proměny grotesky v moderním filmovém výrazu (Étaix, Jerry Lewis, Tim Burton). V případě surrealistického umění se Král nevěnuje toliko jeho „klasické“ podobě (Teige, Dalí, Buñuel), ale všímá si imaginárních principů tvorby i u jiných autorů (Méliès, Vachek). Jejich dílo pak striktně odlišuje od prázdného estétství, jež surrealismus připomíná pouze vnějškově (*Panna zázračnica*, práce Ester Krumbachové, některé filmy Jana Němce).

Právě Králova jasně vymezená kritická pozice umožňuje svébytné zhodnocení české nové vlny, nezapadající do převažujícího diskurzu o tomto hnutí. Z Králových textů je patrný střízlivý odstup, který dovoluje ocenit pouze některá díla a autory. Kromě zmíněného Karla Vachky je to především Ivan Passer, jehož režijní práce sledoval Král soustavně i v exilu. Passerův osobitý způsob filmového vidění vyvstává o to víc při srovnání s americkou tvorbou Miloše Formana, pro niž nenachází Král při vší snaze slovo uznání. V narážce na Formanův oscarový hit pouze suše podotýká, že „Passer zůstal Mozartem české Mladé vlny; z Formana se bohužel postupně stal Salieri.“[1]

Jestliže se ovšem texty *Vlastizrad* vzpírají zavedeným představám o české – nejen filmové – kultuře, nečiní tak *a priori* ze snahy efektně se vymezit, a tím na sebe upozornit. Jejich argumentace vychází z osobního přesvědčení autora, jemuž nejde o kalkul, ale o životní postoj. Je to postoj básníka, který hledá totéž ve tvorbě jiných: „Díla netřídím podle programových hledisek, ale jen podle míry autenticity, inspirovanosti a múzičnosti ve způsobu, jímž autoři svou osobní zkušenost artikulují a formulují.“ [2] Toto kritérium se odráží v různých textech napříč uměleckými druhy – od filmu přes literaturu a výtvarné umění až po jazz. *Vlastizrady* jsou záměrně koncipovány tak, aby představily kritické myšlení Petra Krále v jeho celistvosti. Na samostatný výbor jeho textů ryze filmových (do něhož by byly zařazeny např. i eseje o Andreji Tarkovském či Jacquesovi Tourneurovi) si musíme ještě počkat.

Petr Král: *Vlastizrady*. Nakladatelství Torst, Praha 2015, 1395 stran.

Poznámky:

[1] Král, Petr, *Vlastizrady*, Praha: Torst, 2015, s. 1312.

[2] Tamtéž, s. 9.